

Neologismit suomi vieraana kielenä -opiskelijoiden teksteissä

**Kandidaatintutkielma
Taru Raiki
Suomen kieli
Kieli- ja viestintätieteiden
laitos
Jyväskylän yliopisto
2021**

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos – Department Kieli- ja viestintätieteiden laitos
Tekijä – Author Taru Raiski	
Työn nimi – Title Neologismit suomi vieraana kielenä -opiskelijoiden teksteissä	
Oppiaine – Subject Suomen kieli	Työn laji – Level Kandidaatin tutkielma
Aika – Month and year Toukokuu 2021	Sivumäärä – Number of pages 20
Tiivistelmä – Abstract <p>Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millaisia valmiuksia suomi vieraana kielenä -opiskelijoilla muodostaa taitotasolla B1 päteviä neologismeja eli uudissanoja suomen kieleen. Uusien sanojen muodostaminen suomen kielessä on poikkeuksellisen helppoa, joten hypoteettisesti myös suomi vieraana kielenä -opiskelijat kykenevät tuottamaan mahdollisia uudissanoja. Tutkimuskysymykseni on, minkälaisia sananmuodostusmenetelmiä B1-tason suomi vieraana kielenä -opiskelijat käyttävät luodessaan neologismeja fiktiivisissä kertomuksissaan.</p> <p>Tutkimuksen aineistona käytetään Kansainvälistä oppijansuomen korpusta (ICLFI). ICLFI-korpukseen on koottu kattavasti tekstejä useista eri ulkomaisista yliopistoista, minkä vuoksi se sopii hyvin tämän kaltaiseen tutkimukseen. Tutkimuksessa tarkastellaan opiskelijoiden kirjoittamia fiktiivisiä kirjoitelmia, joista manuaalisesti poimin potentiaaliset neologismit. Saadut osumat jaoin kuuteen ryhmään sen perusteella, minkälaista sananmuodostustekniikkaa siinä on käytetty.</p> <p>Tutkimuksen tuloksista selviää, että opiskelijat kykenevät luomaan potentiaalisia uusia sanoja ja muodosteita jo taitotasolla B1. Opiskelijat muodostivat uusia sanoja erityisesti johtamalla ja yhdistelemällä jo olemassa olevia sanoja. Toisinaan neologismin erottaminen kirjoitusvirheestä on kuitenkin haasteellista. Aihe kaipaa lisätutkimusta.</p>	
Asiasanat – Keywords Suomi vieraana kielenä, neologismi, uudissana, korpustutkimus	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
1.1 Tutkimuskysymykset	1
1.2 Aiempi tutkimus	2
2 TEORIA	4
2.1 Suomi toisena ja vieraana kielenä	4
2.2 Taitotasot	5
2.3 Neologismit	6
2.4 Uudissanojen muodostaminen	7
3 AINEISTO JA MENETELMÄT	9
3.1 ICLFI-korpus	9
3.2 Aineiston poiminta	9
3.3 Sanojen luokittelu	10
4 AINEISTON ANALYYSI	13
4.1 Kirjoitusvirhe	13
4.2 Taivutus	14
4.3 Merkityksen laajentuma	15
4.4 Yhdyssana	16
4.5 Johdos	17
5 TULOKSET JA PÄÄTÄNTÖ	19
LÄHTEET	21
LIITE	23

1 JOHDANTO

Suomi toisena kielenä (S2) on ollut pinnalla jo pitkään lisääntyneen maahanmuuton vuoksi ja suomea myös opiskellaan vieraana kielenä monissa eri maissa. Lisäksi se on henkilökohtaisesti aihealueena kiinnostanut minua jo pitkään. Olen saanut työskennellä alan parissa ja todistaa oppijoiden kyvyn olla luova kielen oppimisessa. Kieltä käyttäessä luovuus on mahdollista jo itsessään, mutta kun tilanteeseen lisätään oma äidinkieli tai -kielet ja uusi opittava kieli, mahdollisuuksia uusiin sanoihin on lukemattomia. Suomen kieli on vieraana kielenä opittavana voi olla uudenlainen kokemus erityisesti niille, jotka eivät ole tottuneet voimakkaasti taipuviin, agglutinoiviin kieliin. Suomi toisena ja vieraana kielenä avaa paljon mahdollisuuksia monenlaisille tutkimuksille ja aiheeseen perehtyminen antaa runsaasti uusia näkökulmia suomen kieltä äidinkielenäänkin puhuville.

Tässä kandidaatintutkielmassa keskitytään erityisesti oppijansuomessa esiintyviin neologismeihin ja siihen, onko vieraan kielen oppijoilla valmiuksia kehittää kieleen uusia sanoja jo kielen oppimisen alkuvaiheessa. Tutkielmassa käyn läpi neologismeja eli uudissanoja suomi vieraana kielenä -oppijoiden näkökulmasta. Tarkoituksena on selvittää, onko B1-tason opiskelijoilla tarvittavia valmiuksia ollakseen luova käyttäessään itselleen uutta kieltä ja jos uudissanoja esiintyy, mitä tapoja niiden muodostamisessa on käytetty. Koska suomen kielessä uudissanoja on poikkeuksellisen helppo luoda, on hyvin mahdollista, että jo B1-tason teksteissä esiintyy potentiaalisia uudissanoja (Eronen 2007: 16). Aineiston keräsin manuaalisesti Kansainvälisestä oppijansuomen korpuksesta, johon on koottu suomen oppijoiden tekstejä useista eri ulkomaisista yliopistoista. Keskityn erityisesti fiktiivisiin kirjoitelmiin, sillä hypoteettisesti niissä opiskelijat käyttävät enemmän luovuutta ja mielikuvitusta.

1.1 Tutkimuskysymykset

Suomea toisena ja vieraana kielenä on tutkittu viime vuosina yhä enemmän, mutta oppijansuomen tutkimuksen parissa on edelleen runsaasti tutkimusaukkoja, varsinkin neologismien ja suomen kielen oppijoiden sananmuodostustaitojen saralla. Tämän tutkielman tarkoituksena on selvittää, onko B1-tason oppijoilla valmiuksia rakentaa mahdollisia uudismuodosteita. B1-tasolla oppijoille on jo kertynyt yleiskäsitys suomen kielestä ja sen rakenteista. Opiskelijoiden sanavarasto ei vielä ole kovin laaja, mutta hypoteesina on, että oppijat pystyvät halutessaan

luomaan uusia sanoja osaamansa sanaston perusteella. Puutteellinen sanavarasto voi mahdollisesti myös lisätä oppijoiden mielikuvitusta, sillä heidän täytyy pärjätä vain niillä sanoilla, jotka he entuudestaan tietävät. Neologismien perusidea kuitenkin on se, että uusia sanoja luodaan tarpeeseen (Eronen 2007: 27). Erityisesti olen kiinnostunut siitä, minkälaisia sanoja oppijat muodostavat ja siitä, miten yleinen ilmiö on. Tutkimuskysymykseni on, minkälaisia sananmuodostusmenetelmiä B1-tason suomi vieraana kielenä -opiskelijat käyttävät luodessaan neologismeja fiktiivisissä kertomuksissaan.

1.2 Aiempi tutkimus

Suomi toisena ja vieraana kielenä kiinnostaa suomea äidinkielenään puhuvia tutkijoita, sillä se antaa uusia näkökulmia itselle jo tuttuun kieleen. S2-tutkimus nousi ajankohtaiseksi aiheeksi erityisesti maahanmuuton lisääntymisen myötä. Oppijansuomeen sisältyy monenlaisia näkökulmia ja tästä syystä tutkimusaiheitakin on runsaasti. Tutkimustyötä voidaan tehdä oppijoiden ja opettajien kokemuksia tai kielenkäyttöä tarkastelemalla, tai esimerkiksi keskittymällä johonkin kieliopilliseen seikkaan. Esimerkkejä kieliopillisiin seikkoihin keskittymisestä ovat Ivaskan (2015) ja Kajanderin (2013) väitöskirjat. Ivaska tutki oppijansuomen konstruktiopiirteitä korpusvetoisesti käyttäen Edistyneiden suomenoppijoiden korpusta. Lisäksi hän sovelsi tutkimuksessaan avainrakenneanalyysi-menetelmää. Kajander puolestaan tutki eksistentiaalilauseita oppijansuomessa. Kiinnostavaa on myös kielitaidon kehittymisen ja sen seuraaminen. Esimerkiksi Puro (2002) keskittyi aikuisoppijoiden sanaston kehittymiseen oppimisen alkuvaiheessa.

Korpustutkimus on suosittua oppijansuomen tutkimisen parissa, sillä se mahdollistaa suurien tekstimäärien tutkimisen helposti ja sitä voi helposti soveltaa omaan tutkimukseen sopivaksi. Korpustutkimusta voidaan tehdä täysin korpuksen pohjalta tai korpusavusteisesti. Tässä tutkielmassa käytettävää ICLFI-korpusta ovat käyttäneet esimerkiksi Spoelman (2012) ja Keränen (2019). Spoelman tutkii väitöskirjassaan partitiivinkäyttöä virolaisten, saksalaisten ja hollantilaisten suomenoppijoiden teksteissä. Tarkoituksenaan hänellä oli identifioida partitiivin ongelmakohdat oppijansuomessa. Keränen pro gradu -tutkielmassa tarkasteltiin puolestaan moduksia. Keränen käytti tutkielmassaan korpuksen annotoitua versiota. Korpuksen annotointi tarkoittaa sitä, että tekstien lisäksi siihen on liitetty informaatiota ja erittelyä korpuksessa olevista tiedoista. Nämä tiedot voivat esimerkiksi olla tietyn sanan kieliopillinen kategoria. (McEnery & Hardie 2012: 13.) Keränen ja Spoelmanin tutkimusaiheiden lisäksi ICLFI-

corpusta on käytetty muun muassa relatiivikonstruktioiden virheiden sekä *paljon*-adverbin kollokoinnin tutkimiseen. (ks. Huttu-Hiltunen 2017; Kallionranta 2009.)

Neologismien tutkimus painottuu yleensä yleiskielessä tapahtuvien muutoksien tutkimukseen. Esimerkiksi Majuri (2008) tarkasteli pro gradu -tutkielmassaan neologismeja suomen ja venäjän yhteiskielessä. Majurin tutkimuskysymykset olivat lähellä omaani, mutta hän käytti aineistonaan lehtitekstejä. Lisäksi hän painotti tutkielmansa yleiskieleen, kun taas oma tutkielmani koskee oppijansuomea. Uudissanan lähikäsitettä tilapäismuodostetta ovat tarkastelleet esimerkiksi Dal ja Namer (2018) sekä Käkelä (2017). Dal ja Namer käsittelevät artikkelissaan kekseliäitä tilapäismuodosteita ranskan kielessä. Käkelä puolestaan perehtyi Rosa Liksomien kirjottamassa teoksessa *Hytti nro 6* esiintyviin tilapäismuodosteisiin sekä muodosteiden käännöksiin kirjan saksan kielisessä versiossa. Neologismien ja uudismuodosteiden tutkiminen eri kielten välillä on yleistä. Vertailtaessa usein toisessa kielessä esiintyy sellaisia sanoja, joille ei ole käännoästä toisessa kielessä. Tämän vuoksi kielten kääntäminen joskus luo tarpeen neologismeille.

Koska oppijansuomen neologismeihin liittävät vahvasti myös kielivirheet, on hyvä liittää mukaan esimerkki oppijansuomen virheiden tutkimuksesta. Kuuluvainen (2015) tutki pro gradu -työssään fraseologisia virheitä ICLFI-korpuksen avulla.

Varsinaista oppijansuomen neologismien tutkimusta on tehty harmillisen vähän, mutta esimerkiksi Penttinen (2010) tarkasteli pro gradu -tutkielmassaan nuorten S2-oppiloiden sananmuodostustaitoja ja sitä, miten nuo taidot muuttuvat kahden vuoden aikana. Hän selvitti muun muassa miten paljon ja millä tavoin nuo taidot muuttuvat. Hän keräsi aineistonsa tehtävävastausten muodossa yhdeksältä 13–16-vuotiaalta yläkoulun ja lukion S2-oppilalta.

2 TEORIA

2.1 Suomi toisena ja vieraana kielenä

Suomen kielen opiskelua uutena kielenä voidaan kuvata kahdella eri termillä: suomi toisena kielenä ja suomi vieraana kielenä. Näiden molempien tavoitteena on tietenkin oppia uutta kieltä ja ne ovat siten samankaltaisia merkitykseltään, mutta molempia tarvitaan. Kun opetus ja oppiminen tapahtuu kieliyhteisön sisällä, käytetään termiä *suomi toisena kielenä*. Vastaavasti termiä *suomi vieraana kielenä* käytetään, kun oppiminen tapahtuu kieliyhteisön ulkopuolella ja oppija mahdollisesti osaa muitakin kieliä. Lisäksi merkityksellistä on myös se, onko oppijan tavoitteena integroitua kohdekielen yhteiskuntaan, jolloin käytettävä termi on *suomi toisena kielenä*. (Räikkälä 1995.) Esimerkiksi perusopetuksessa suomi toisena kielenä -opetuksessa keskitytään siihen, että oppilas saavuttaa sellaiset kielen perustaidot, joilla hän pystyy toimimaan ja opiskelemaan tasavertaisena muiden kanssa ympäröivässä kieliyhteisössä (Opetushallitus 2020a).

Tiivistäen voidaan sanoa, että toisen ja vieraan kielen ero on oppimiskontekstissa. Eroa on myös siinä, miten oppija aikoo käyttää oppimaansa uutta kieltä. Vierasta kieltä opittaessa ei ole samanlaista tarvetta käyttää kieltä, kuin toisen kielen kohdalla. Toisen kielen opiskelijoilta voidaan vaatia sellaisiakin rakenteita ja sanastoja, joita he eivät vielä ole oppineet. Heillä on akuutti tarve uudelle kielelle, jotta arkipäiväiset askareet, kuten esimerkiksi pankissa asiointi onnistuisi ongelmitta. Vieraan kielen opiskelija voi rauhassa opiskella niitä aiheita, jotka hän kokee itselleen mieleiseksi tai muutoin tarpeelliseksi. (Martin 2003: 77–78.) Molemmissa tapauksissa on kuitenkin kyse itselle uuden kielen oppimisesta ja siihen pelkästään liittyy paljon muuttujia. On tavallista, että oppijoiden ymmärtämis- ja tuottamistaidot vaihtelevat. Oppijan tulee kehittää kielen käytön sujuvuutta, tarkkuutta ja kompleksisuutta päästäkseen lopulta halluttuun kielitaitoon. Tämän vuoksi pelkkä ulkoa opettelu ei toimi kielten opiskelussa, vaan kieltä tulee aktiivisesti käyttää ja tutustua sen eri osasiin. Kielen käyttäminen on aina luova prosessi ja erityisesti oppimisvaiheessa kielellinen luovuus on avainasemassa. Kieli muuttuu eivätkä oikean elämän lauserakenteet seuraa oppikirjojen esimerkkejä. Iso osa kielestä onkin ainutkertaista ja tässä tutkielmassa tarkastellaan oppijoiden kykyä hyödyntää sekä kielen ainutkertaisuutta että luovuutta. (Martin 2003: 84.)

Suomen vieraana kielenä opiskelua kuvaillaan yleensä keinona tarkastella omaa kieltään uudenlaisesta näkökulmasta. Esimerkiksi Silfverberg painottaa artikkelissaan ”Mitä on suomi

vieraana kielenä?” (1993: 246) uuden näkökulman omaksumisen tärkeyttä. Näkökulman lisäksi hän antaa painoarvoa opettajan yleissivistykselle, sillä kielen opettamiseen vieraana tai toisena kielenä vaatii paljon tietoa Suomesta sekä usein myös jonkun verran tietoa oppijan lähtömaasta. Kyseessä ei siis ole äidinkielen opetukseen verrattavaa opetusta, vaan kielen lisäksi opetuksen tulisi pitää sisällään myös paljon kulttuuriin liittyviä aihealueita.

Usein lyhennettä S2 näkee käytettävän puhuttaessa sekä toisen kielen että vieraan kielen opetuksessa, esim. *suomi toisena ja vieraana kielenä (S2)*. Lyhenne kuitenkin viittaa yksinomaan suomeen toisena kielenä, jolloin sen käyttäminen vieraan kielen oppimisen ja opettamisen yhteydessä on puutteellista. Esimerkiksi Nissilän (2003: 218–220) laatimassa lyhyessä sanastossa lyhenteellä tarkoitetaan vain termiä suomi toisena kielenä. Molemmissa tapauksissa kuitenkin kielenoppijan tuottamasta kielestä käytetään termiä oppijansuomi.

2.2 Taitotasot

Kieltenoppijoiden edistymistä voidaan mitata taitotasoasteikkojen avulla. Eurooppalainen viitekehys (EVK tai CEFR) on yksi tällainen asteikko. Kielen ymmärtäminen, puhuminen ja kirjoittaminen lasketaan kaikki omiksi osa-alueikseen. Taitotasot näiden osa-alueiden sisällä liukuvat välillä A1–C2. (Opetushallitus 2020b.)

ICLFI-korpuksessa oppijoiden taitotasoa on arvioitu kahdella eri tapaa. Aineiston keräyksen alkuvaiheessa oppijoiden taitotasot luokiteltiin heidän saamansa tuntiopetuksen määrän perusteella. Tällä tavoin luokittelu muodostui seuraavasti:

1. Opetusta alle 200 tuntia = alkeistaso
2. Opetusta 200–400 tuntia = keskitaso
3. Opetusta yli 400 tuntia = edistynyt taso

Luokittelu on kuitenkin karkea eikä pelkkien kontaktituntimäärien avulla voida seurata oppijan todellista oppimista. Tästä syystä päätettiin, että aineisto aletaan analysoida edellä kuvatus EVK:n mukaan. Vuoden 2011 syyskuussa aineistosta 32 % (n. 1700 tekstiä ja 317 000 sanetta) oli analysoitu EVK:n mukaan. (Jantunen 2011: 96.)

Tässä tutkielmassa tarkastellaan taitotasoa B1. Tällä taitotasolla oppija kykenee kirjoittamaan yksinkertaista, mutta yhtenäistä tekstiä aiheista, jotka ovat tuttuja tai oppijaa kiinnostavia. Oppija pystyy myös kirjoittamaan esimerkiksi henkilökohtaisia kirjeitä, joissa kuvaillaan

kokemuksia ja vaikutelmia. (Opetushallitus 2020b.) B1 on sopiva taso tähän tutkielmaan siksi, koska oppijoille on kerennyt kertyä ymmärrystä suomen kielestä ja sen kielioppirakenteista. Tämä takaa sen, että oppijalla on valmiudet luoda omia sanojaan tarpeen tullen, mikä on olennaista ottaen huomioon tämän tutkielman tarkoituksen.

2.3 Neologismit

Tieteen termipankki määrittelee uudissanan uudeksi sanaksi tai ilmaukseksi, joka ei ole vielä vakiintunut kieleen. Neologismi esitetään uudissanan synonyymina. (Tieteen termipankki 2020a.) Kielitoimiston sanakirja puolestaan määrittelee uudissanan hiljattain kieleen tulleen tai tietoisesti luoduksi uudeksi sanaksi (KS s.v. *uudissana*). Esimerkiksi Kotimaisten kielten keskus kerää sanakirjaansa joka vuosi uusia sanapöimintoja. Nämä poiminnot ovat sellaisia, jotka ovat jääneet kieleen elämään, mutta poiminnoista on mahdollista löytää myös sellaisia, jotka ovat olleet merkittäviä ainoastaan tietynä aikakautena. (Kotimaisten kielten keskus 2021.) Vaikka uudissanan määritelmään voidaan liittää sen tietoinen luominen, on silti kyseenalaista määritellä se siten, kun on kyse oppijansuomesta. Erosen (2007: 22–23) mukaan neologismi-termiä voidaan käyttää kattoterminä uudissanalle ja muille sen rinnakkaiskäsitteille, kuten tilapäismuodosteelle, mutta niitä käytetään joskus myös toistensa synonyymeina. Tässä tutkimuksessa neologismi toimii yläkäsitteenä kaikille uudissanoille ja -muodosteille.

Kaikki uudet sanat eivät automaattisesti ole uudissanoja, vaan kertakäyttöisiä luomuksia. Tällaiset sanat eivät leviä laajemmalle kieltenpuhujien keskuudessa, vaan täyttävät hetkellisesti kielenkäyttäjän tarpeen. (Eronen 2007: 23.) Tilapäismuodoste tarkoittaa sanaa, joka luodaan tilanteeseen tiettyä tarkoitusta varten tai täyttämään tietyn tarpeen. Tilapäismuodosteesta käytetään myös termiä okkasionalismi. (Tieteen Termipankki 2020b.) Tilapäismuodostetta voidaan pitää uudissanan esiasteena, jonka jälkeen sana voi leksikalisoitua eli vakiintua. (Käkelän 2017 mukaan Hyvärinen 1995.) Englannin kielessä on useampia termejä uudissanoille ja sen lähitermeille. Esimerkiksi Tieteen termipankki (2020b) antaa tilapäismuodosteen englannin kieliseksi vastineeksi *coinage*, mutta myös termejä *nonce formation* ja *nonce word* käytetään (ks. esim. Dal & Namer 2017).

Udissana vaatii aikaa, minkä vuoksi kielenoppijoiden tuottamia sanoja ei voida suoraan nimittää uudissanoiksi. Oppija on etsinyt jotain tiettyä sanaa, mahdollisesti verraten omaan äidinkieleensä, mutta rajallisen sanaston takia ei ole päässyt haluttuun lopputulokseen. Tämän

takia oppija on turvautunut osaamaansa sanastoon ja hyödyntänyt sitä, luoden samalla tilapäis-
muodosteen. Vaikka sana on hiljattain keksitty, ei se ole saavuttanut vielä suurempaa yleisöä
ja käyttäjäkuntaa, jolloin sitä ei voi kutsua hiljattain kieleen tulleeeksi sanaksi.

Väli neologismien ja virheellisten muotojen välillä voi olla usein häilyvä. Näin on var-
sinkin oppijansuomessa, sillä esimerkiksi takuuta tietoisesta luomistyöstä ei ole. Uusi sana voi
kuitenkin syntyä myös spontaanisti, eli myös oppijansuomessa voi syntyä neologismeja.

Mikään edellä mainituista termeistä ei suoraan kuvaa oppijoiden keksimiä sanoja, sillä
ne eivät virallisesti ole uudissanoja tai uudismuodosteita, koska sana esiintyy vain kerran olet-
taen, ettei oppija käyttänyt sanaa enää uudestaan. Merkityksellistä uudissanojen suhteen on se,
omaksuvatko kielen puhujat sanaa ja jääkö se niin sanotusti elämään. Kaikille tässä tutkiel-
massa poimituille sanoille pitäisi antaa ensin mahdollisuus integroitua suomen kieleen, ennen
kuin niitä voitaisiin oikeaoppisesti nimittää uudismuodosteiksi tai uudissanoiksi. Tilapäismuo-
doste on merkitykseltään lähinnä, sillä opiskelijoiden käyttämiä sanoja ei ole käytetty laajasti,
ja siksi sitä käytetään tässä kuvaamaan oppijoiden muodostamia sanoja. Kyseessä on siis vain
kertaluontoisia muodosteita, mutta jotka mahdollisuuden saatuaan olisivat voineet saada uu-
dissanen määritelmän. Käytän myös termiä neologismi, koska sitä voidaan pitää tilapäismuo-
dosteen kattoterminä.

2.4 Uudissanojen muodostaminen

Suomen kielessä uusia sanoja syntyy jatkuvasti ja kieltä äidinkielenään puhuville se on jopa
yksinkertaista. Osa niistä päätyy sanakirjoihin asti ja osa esiintyy vain kerran. Suomen kielessä
on paljon yhdyssanoja ja sanojen johtaminen on yleistä, mikä antaa hyvän asetelman uudissa-
noille. Uudissana muodostuu yleensä silloin, kun tulee tarve sellaiselle sanalle, jota kielessä ei
vielä ole. Täysin uusien sanojen keksiminen on harvinaisempi ilmiö, sillä uudissanoille on mui-
takin syntytapoja. On myös huomattavasti helpompaa luoda jotain uutta jo olemassa olevasta
aineksesta, kuin keksiä uutta tyhjästä. (Eronen 2007: 14, 27.)

Suomen kieleen perussanoja tulee erityisesti lainaamalla niitä muista kielistä. On arvi-
oitu, että noin kolmasosa sanastosta on lainasanoja. (Häkkinen 2006: 86–87.) Lainasanat ja-
kautuvat erityyppisiin lainoihin, kuten esimerkiksi sitaatti- ja käännöslainat. Sitaattilainat ovat
toisesta kielestä suoraan lainattuja, joista toisinaan kehitty mukautettuja lainoja, jotta ne istui-
sivat paremmin suomen kieleen. Käännöslainat puolestaan ovat suoraan käännettyjä muotoja,
kuten esimerkiksi *sohvaperuna*. (Eronen 2007: 28–30.)

Erosen (2007: 31) mukaan yleisin tapa uudissanojen luomisessa on yhdyssanojen muodostaminen. Usein yhdistämällä luodut uudissanat jäävät kuitenkin tilapäismuodosteiksi. Toinen yleinen tapa on johtaminen. Johdos koostuu sanavartalosta ja siihen liitettävästä johtimesta tai johtimista. Johtaminen on usein hyvin lähellä sanan taivutusta, mutta eroaa siitä esimerkiksi siten, että taivutus ei vaikuta sanan leksikaaliseen merkitykseen tai valenssiin, toisin kuin johtaminen. (VISK §61.)

Sanoja voidaan luoda myös yhdistelemällä niitä toisiinsa. Yhdistelmäsanojen eli sekamuodosteiden taustalla voi joskus olla vahinko, tietämättömyys tai vitsi, mutta niitäkin luodaan tietoisesti. Sekamuodosteita ovat esimerkiksi *kimurantti* ja *restonomi*. (Eronen 2007: 37–38) Lyhentäminen myös uudissanojen tuottamiskeinona. Sanasta voidaan lyhentää sen loppuosa pois (*voimala*) tai käyttää pelkkää kirjainyhdistelmää kuvaamaan useammasta sanasta koostuvaa termiä (*CD*). Sana voidaan myös typistää käyttämällä vain osaa siitä (*luomu*). (Eronen 2007: 39.)

Suomen kieltä opiskelevilla tarvetta täysin uusille sanoille ei yleensä ole, yleensä he vain tarvitsevat oikean käännöksen tarvitsemalleen sanalle. Luovassa kirjoituksessa kuitenkin käännöksiä ei aina ole saatavilla tai muuten haluttua sanaa ei löydy suomen kielestä. Mikäli oppija ei halua kiertää aihetta, pakottaa tilanne olemaan luova sanojen kanssa.

Kieltä opiskellessa esimerkiksi idiomit osoittautuvat usein haastaviksi oppia, sillä jokaisessa kielessä on omanlaisiaan idiomeja ja sananlaskuja. Näitä käännettäessä oppija ei aina välttämättä huomaa tarkistaa eroa käännösten välillä. Vaikka oppija kääntäisi omaan kieleensä vakiintuneen ilmauksen sanasta sanaan oikeaoppisesti kohdekielelle, ei tulos siltikään ole aina halutunlainen. On mahdollista, että erityisesti idiomien kaltaisissa tilanteissa oppijoiden luovutusta koetellaan ja uudismuodosteilla on tilaa syntyä. (Häkkinen 2006: 77.)

3 AINEISTO JA MENETELMÄT

3.1 ICLFI-korpus

Aineistona tässä tutkimuksessa käytän Kansainvälistä oppijansuomen korpusa (ICLFI). Korpus on koottu suomea vieraana kielenään opiskelevien oppijoiden teksteistä yli 20 eri ulkomaisesta yliopistosta. Korpus sisältää 22 eri äidinkieltä ja sitä on koottu vuosina 2007–2013. Korpusista kerättiin useamman vuoden ajan joten, sillä on myös kokoa. Kaiken kaikkiaan korpus sisältää 5400 tekstiä ja miljoona sanetta. Tämä tieto on kuitenkin peräisin vuodelta 2011, joten luvut ovat voineet kasvaa sittemmin. Tekstit ovat luonteeltaan opettajan antamia tehtävänäntoja ja tekstilajit vaihtelevat fiktiivisestä ei-fiktiiviseen. Korpuksen käyttäjä saa tietoonsa kaikkiaan 22 eri taustamuuttujaa koskien tekstientuottajia, oppimiskonteksteja, itse tekstejä, sekä myös muita muuttujia, kuten keräyspaikan ja -ajan. Nämä helpottavat korpuksen käyttöä tutkimuksessa, sillä tutkija pystyy helposti rajaamaan käyttöönsä vain ne tekstit, jotka täyttävät omat kriteerit. (Jantunen 2011: 86–93.)

Korpus on käytetty paljon oppijansuomen tutkimiseen, mutta uudissanoja ei sen perusteella ole tutkittu. Korpus on osittain annotoitu ja virhekoodattu. Virhekoodatulle versiolle on tehty koodeja myös tuntemattomille sanoille, mutta koodeja käyttämällä uudissanoiksi sopivia osumia löytyy varsin vähän.

3.2 Aineiston poiminta

Keräsin tässä tutkimuksessa käytetyn aineiston taustamuuttujien avulla seuraavasti. Taitotasoksi valitsin B1, sillä neologismien tuottamiseksi oppija tarvitsee jonkinlaisen peruskäsityksen kyseistä kielestä, muun muassa sen rakenteista ja sanastosta. Hypoteesini mukaan taitotaso A olisi ollut vielä liian varhainen vaihe ja C puolestaan liian edistynyt. B2 olisi myös toiminut, mutta tekstien läpikäyminen kahdelta taitotasolta olisi käynyt liian työlääksi ottaen huomioon kandidaatintutkielman lyhyehkön luonteen.

Tekstilajiksi sopi fiktiivinen kertomus, sillä hypoteesina oli, että fiktiivisiä tarinoita kirjoittaessaan oppijat käyttävät jo valmiiksi mielikuvitustaan. Tämä lisää uudissanojen esiintymisen mahdollisuutta. Tekstejä otin jokaisesta maasta, joka täytti nämä vaatimukset. Lisäksi mainittakoon, että jokaisesta maasta kävin läpi maksimissaan 20 tekstiä. Loppujen lopuksi sopivia tekstejä löytyi kaikkiaan kymmenestä eri maasta 161 ja neologismiosumia sain yhteensä

22. Oppijan äidinkielellä on vaikutusta uuden kielen oppimiseen, mutta äidinkielellä ei ole tämän tutkielman kannalta merkitystä, joten niitä ei ole tässä eritelty.

Osumat aineistoa varten keräsin manuaalisesti korpuksista ja poiminta tapahtui sillä periaatteella, että sanat sopivat neologismin määritelmään. Toisin sanoen sanan tuli vaikuttaa joko muodoltaan tai merkitykseltään uudissanalta. Korpuksen hakuohjelmalla suoritettu poiminta olisi tehokkaampaa, mutta manuaalisella poiminnalla voidaan poimia myös sellaiset sanat, joissa tapahtuu merkityksen laajentumista. Tietokone ei kykene tunnistamaan uudissanaa, jos se näyttää vanhalta (Eronen 2007: 27). Sanojen tuli olla suomeen kieleen vakiintumattomia eli kriteerinä oli se, ettei kielitoimiston sanakirja anna niille määritelmää. Tässä poikkeuksia ovat merkityksen laajentumat, sillä ne eroavat semanttisesti suomen kielen vastineista. Uudissanan määritelmään Eronen (2007: 22) on liittännyt mukaan tietoisesta luomisesta, mutta oppijan-suomessa varmuutta tietoisesta luomisesta ei ole. On mahdollista ja jopa todennäköistä, että osa osumista on muodostettu sattumalta oppijan yrittäessä käyttää jo olemassa olevaa suomen kielen sanaa.

3.3 Sanojen luokittelu

Sanojen keräämisen jälkeen kokosin ne listaksi ja jaottelin ne sanaluokkiin sekä itse nimeämiini luokkiin, jotka olivat seuraavat:

- Kirjoitusvirhe
- Taivutus
- Merkityksen laajentuma
- Yhdyssana
- Johdos
- Tuntematon

Luokkien määrittämisessä olen ottanut huomioon itse sanan lisäksi myös sen kontekstin, missä sana esiintyy.

Kirjoitusvirheen luokka on kyseenalainen, sillä sitä ei alun perin pitänyt olla lainkaan. Oppijansuomi on kuitenkin siitä mielenkiintoista, ettei aina voi olla varma siitä, mitä oppija on halunnut sanallaan tarkoittaa. Joidenkin sanojen kohdalla vasta lähempi tarkastelu toi esiin sen, että kyseessä onkin vain virheellinen ilmaisu. Tähän luokkaan en laskenut mukaan rakenteel-

lisiä virheitä, vaan vain niin sanotuiksi painovirheiksi laskettavat kirjoitusvirheet. Kirjoitusvirheitä esiintyy myös jonkun verran muissa luokissa, sillä sanat käsitellään siinä muodossa, missä ne on oppijansuomesta poimittu.

Taivutuksen luokkaan merkitsin ne sanat, joissa on taivutuksellinen ongelma, tai oppija on ollut muulla tapaa kekseliäs sanan taivutuksen kanssa. Ongelmaa ei välttämättä tarvitse laskea virheeksi, sillä myös käyttämällä uudenlaisia taivutuksia voidaan luoda uusia sanoja.

Uudelleenkäytön alle listasin sellaiset sanat, jotka ovat homonyymeja jonkun olemassa olevan suomen kielen sanan kanssa. Sanan kontekstia tarkastellessa voi huomata, että sen merkitys on eri kuin mitä sen ulkomuodolta voisi aluksi päätellä.

Yhdyssanaksi listasin ne, jotka on luotu yhdyssanojen periaatteita mukaillen. Oppija on ottanut kaksi tuntemaansa sanaa ja liittänyt ne toisiinsa. Yhdyssanat ovat suomen kielen yleisin tapa muodostaa uusia sanoja (Eronen 2007: 31).

Sanojen johtaminen suomen kielessä on helppoa ja joustavaa lukuisten eri johdinten ansiosta. Johtamalla uusia sanoja voidaan luoda lähestulkoon loputtomasti. (Eronen 2007: 33.) Tämän vuoksi otin erilliseksi ryhmäksi sellaiset sanat, joista on johtamista hyödyntämällä muodostunut tilapäismuodoste.

Jotkin sanoista eivät näyttäneet kuuluvan mihinkään edellä mainituista ryhmistä. Näin ollen syntyi sekalaisten sanojen ryhmä, joiden merkitys on suurimmaksi osaksi mysteeri. Tämän ryhmän nimesin tuntemattomien sanojen ryhmäksi. Niistä ei voida päätellä, minkälaista sanaa oppija yrittänyt hakea. Nämä tuntemattomat osumat on jätetty tarkemmasta tarkastelusta pois, sillä niitä ei voida analysoida, koska niiden merkitys on mysteeri. Tuntemattomia osumia oli yhteensä viisi. Tuntemattomien sanojen luokkaan kuuluvat esimerkiksi seuraavat:

1. lattian peittää *ripsillä* päällystetty sirullinen matto
2. tunnelma on vähän *hoidassa*

Osa kyseiseen ryhmään kuuluvista sanoista olivat sellaisia, joilla oli suomenkielisen sanan muoto, mutta joiden merkitys ei sopinut lauseeseen. On mahdollista, että näissä tapauksissa oppija on sekoittanut sanoja ja niiden merkityksiä keskenään, kuitenkin sillä tavalla, ettei lukijalle ole enää varmaa, mitä sanaa kirjoittajan on ollut tarkoitus käyttää.

Lisäksi jotkut sanat voitaisiin listata useampaankin luokkaan, mutta tällaisissa tapauksissa pyrin valitsemaan sen luokan, joka sopii kyseiselle sanalle paremmin. Esimerkiksi mikäli sana menisi sekä yhdyssanasta että kirjoitusvirheestä, se on listattu yhdyssanaksi, sillä se on tämän tutkielman kannalta oleellisempi tieto kuin siinä oleva kirjoitusvirhe.

Taulukko 1: Poimitut sanat ja niiden luokat

1.	luomahousut	kirjoitusvirhe
2.	sirullinen	kirjoitusvirhe
3.	varilla	kirjoitusvirhe
4.	hiljaasti	taivutus
5.	äänekääntä	taivutus
6.	ladet	taivutus
7.	alkataan	taivutus
8.	paletaan	taivutus
9.	pitäisi yhtä	merkityksen laajentuma
10.	emme raski	merkityksen laajentuma
11.	lemmikki tila	merkityksen laajentuma
12.	villimyrsky	yhdyssanat
13.	mielenjärkytyksen	yhdyssanat
14.	tietokonemies	yhdyssanat
15.	pistetalossa	yhdyssanat
16.	kattotilassa	yhdyssanat
17.	pistämystä	johdos
18.	äkämystyvää	johdos
19.	feminiijana	johdos
20.	lähteli	johdos
21.	apusimme	johdos
22.	huolellisuuksia	johdos

4 AINEISTON ANALYYSI

4.1 Kirjoitusvirhe

Sanojen poiminnan periaatteena oli välttää virheellisiä muotoja, mutta aineiston tarkemman tarkastelun jälkeen poimittuihin sanoihin oli siitä huolimatta päätynyt muutama kirjoitusvirheellinen sana. Näissäkin on kuitenkin syytä ottaa huomioon konteksti, sillä joidenkin sanojen kohdalla sanaa voisi helposti käsitellä uudissanana. Virheellisiä muotoja on myös hyvä käsitellä sen vuoksi, että ne ovat joissain tapauksissa helposti sekoitettavissa uudissanoihin. Niiden analysointi on paikoitellen haastavaa, sillä tällaisessa tutkimuksessa oppijan perimmäistä tarkoitusta sanalle on liki mahdotonta tietää. Kirjoitusvirheellisiä ovat seuraavat esimerkit:

1. Hänen valintansa: vaaleat *luomahousut* ja lyhytihainen valkoinen paita.
2. Lattian peittää ripsillä päällystetty *sirullinen* matto.
3. Minä siirtyisin *varilla* yhdeltä paikalta muulle paikalle

Ensimmäisessä esimerkissä oppijan on pitänyt kuvailla novellin päähenkilön ulkonäköä. Samasta tehtävänannosta oli muitakin tekstejä ja niiden tarkastelun avulla pystytään päättämään, että sana, jota oppija on hakenut, on lomahousut. *Luomahousut* voivat kuitenkin viitata esimerkiksi luomuhousuihin. *Luomahousut*-sana saa kuitenkin tässä kirjoitusvirheellisen muodon luokan. Toisessa esimerkissä tarkastellaan *sirullinen*-sanaa. Sana sellaisenaan ei löydy kielitoimiston sanakirjasta, mutta sitä usein käytetään viitatessa esimerkiksi kortteihin, joissa on siru. Tässä todennäköisin vaihtoehto sanan merkitykselle on se, että oppijan on ollut tarkoitus kirjoittaa *surullinen*. Sana on poimittu tekstistä, jossa ohjeistuksena oli kirjoittaa kauhutarina, minkä vuoksi maton kuvailu *surulliseksi* käy järkeen. Sana kategorisoituu tässä siis kirjoitusvirheeksi, mutta toisenlaisessa kontekstissa *sirullinen* voisi saada myös erilaisen merkityksen. Esimerkissä 3 todennäköisin vaihtoehto on, että kirjoittaja on hakenut sanaa *välillä*, mutta päätynyt muotoon *varilla*.

4.2 Taivutus

Suomen kieli on kuuluisa monista taivutusmuodoistaan ja siksi sitä joskus pidetään jopa maailman vaikeimpana kielenä. Taivutuksen haasteellisuus näkyi myös poimituissa sanoissa, joissain tapauksissa oppijalla oli ollut vaikeuksia tunnistaa sanan vartalo ja joissain sanaan oli liitetty vääränlainen liite tai pääte. Kenny (2001: 142) on laskenut hapax legomenon-muotoihinsa mukaan myös luovat versiot kielessä jo olevista sanoista. Jotkin tähän luokkaan kuuluvista sanoista olivat todella kekseliäitä, minkä vuoksi raja virheellisyyden ja esimerkiksi tilapäismuodosteen välillä on häilyvä. Seuraavissa esimerkeissä tarkastellaan vastaavanlaisia taivutusongelmia.

4. Hän voi huomata että joku nauroi *hiljaasti* kun hän tuli sisään
5. Baari ei ole tyhjää, on täynnä savu ja *äänekääntä*, tarjoilija ei ole.
6. Muun muassa hän pisi rikkomasta *ladet*
7. Mutta nyt, tarinassamme, *alkataan* puhua Yrjöstä.
8. Monet *paletaan* kynttilää joiden kotin edessä ja hautausmaalla

Neljännessä esimerkissä oppija on oikeaoppisesti hakenut sanaa *hiljaa*, mutta tarpeettomasti lisännyt adverbien perään vielä *-sti*-suffiksin. Muita vaihtoehtoisia muotoja olisivat olleet *hijaisesti* tai *hitaasti*.

Viidennessä esimerkissä tarkoituksena on ollut kuvailla baarin olevan *täynnä ääntä*. Partitiivin pääte on oikein, mutta vartalo on väärä.

Esimerkissä 6 tarkasteltava sana on *ladet*. On mahdollista, että oppijan tarkoitus on ollut taivuttaa sanaa *lasi*. Suomen kielessä on lukuisia *i*-loppuisia sanoja, jotka eivät valitettavasti taivu yhdenmukaisesti. Sanojen ikä ja tausta vaihtelee, mikä aiheuttaa epäsäännöllisyyttä taivutukseen. (Korhonen 2020.) Esimerkiksi sanat *vesi* ja *lasi* saattavat kielenoppijan silmään näyttää kuuluvan samaan taivutusryhmään. Oppija on siis luultavasti hakenut muotoa *lasit*, mutta taivuttanut sanan *vesi*-tyypin taivutuksella.

Esimerkeissä 7 ja 8 tapahtuu samankaltainen ilmiö. Molemmissa osumissa on passiivin tunnus, lauseen kannalta oikeaoppisesti tosin vain lauseessa 7. Taivutuksessa oppijan tulee huomata myös vartalon mahdollinen muuttuminen. Esimerkissä 7 oppija on lähtenyt sanasta

alkaa ja liittänyt tähän passiivin tunnuksen. Vartaloa olisi kuitenkin pitänyt muokata tunnukseksi sopivaksi. *Aletaan tekemään* on jokseenkin kiistelty muoto, mutta se olisi tässä tilanteessa ollut oikein.

4.3 Merkityksen laajentuma

Seuraavaan luokkaan jaottelin kaikki ne sanat, jotka muodoltaan näyttävät suomen kielen sanoilta, mutta semanttisesti tarkasteltuna niiden merkitys on eri kuin suomen kielen sanalla. Tähän luokkaan kuuluvia olivat esimerkiksi seuraavat:

9. Ja hän tapasi mummoa, joka *pitäisi yhtä* puukon kanssa
10. menimme autolla Madridiin syömään päivällistä Cafe Central kahvilaan, jossa soiti Uruguay-Argentalainen jazz-bändi, mutta me *emme raski* sitä, ja läksimme kävelemään
11. Minun *lemmikki tila* on keittiö, koska pidän ruuanlaitosta

Esimerkissä 9 opiskelijan on ollut tarkoitus kuvailla sitä, miten mummo pitää puukosta kiinni. Termi *pitää yhtä* on suomen kielessä paljon käytetty ja sillä usein viitataan yhdessä pysymiseen (KS s.v. *pitää*). Oppija on todennäköisesti sekoittanut *pitää kiinni* ja *pitää yhtä* keskenään. Tässä on havaittavissa tilapäismuodostetta, sillä *pitää yhtä puukon kanssa* on semanttisesti toimiva lause.

Tavallisesti *raskia-* tai vaihtoehtoisesti *raaskia-*verbiä käytetään suomen kielessä silloin, kun jotain ei hennota tehdä (KS s.v. *raskia*). Esimerkissä 10 se on sekoitettu todennäköisesti johonkin pitämistä tarkoittavaan sanaan.

Sana *lemmikki* on suomen kielessä jo esiintyvä sana ja sillä voidaan tarkoittaa lemmikkieläintä, kukkalajia sekä rakastettua tai hellittyä. (KS s.v. *lemmikki*) Esimerkissä 11 sana on yhdistetty *tila*-sanaan. Oppijan tarkoituksena on ollut luoda *lempitila*-tyylinen muoto. Ensisilmäyksellä oppijan voidaan ajatella vain tehneen virheen sekoittaessaan sanat *lempi* ja *lemmikki* keskenään, mutta oppijan kirjoittama lause ei ole täysin väärin. Koska sanalla *lemmikki* voidaan viitata myös hellittyyn tai suosikkiin, on sen käyttäminen tässä kontekstissa ymmärrettävää.

4.4 Yhdyssana

Sanojen yhdistäminen on suomen kielen produktiivisin keino tuottaa uusia sanoja (Häkkinen 1990: 144). Se näkyy myös omassa aineistossani, sillä yhdyssanoja oli runsaasti.

12. On yö ja on *villimyrsky* salamien kanssa, sataa vettä jo neljä tuntia ja on pimeys.
13. Anssi saa *mielenjärkyksen*.
14. Sergei on ammatiltaan *tietokonemies*.
15. Anssilla on pieni asunto kolmaksella kerroksella *pistetalossa*.
16. Minun honeeni on *kattotilassa*

Esimerkissä 12 oppijan tehtävänä oli kirjoittaa oma versio luokassa tehdystä kauhutarinasta ja kuvaili tarinan säätä *villimyrskyksi*. Kirjoittaja olisi voinut kirjoittaa pelkästään *myrsky*, mutta yhdistäessään sanan *villi* sen eteen, on sanalla suurempi merkitys sen suhteen, millainen ilma ulkona tuolloin oikein oli. Yhdyssanoja on kahta eri päätyyppiä: määritysyhdyssanoja sekä summayhdyssanoja (VISK § 398). Määritysyhdyssanat ovat yleisin yhdyssanatyyppejä, ja ne koostuvat määrite- ja edusosasta. Näistä osista koostuu semanttisesti epäsymmetrinen yhdyssana, jonka jälkiosa eli edusosa on hallitsevassa asemassa. Määritysyhdyssanat ovat endosentrisiä eli osista koostuvat yhdyssana ilmaisee samaan luokkaan tai lajiin kuuluvaa entiteettiä kuin sen edusosa. (VISK § 408.) Kaikki tässä esitetyt osumat ovat määritysyhdyssanoja. Esimerkissä 12 sana *villi* toimii syntyvän yhdyssanan määriteosana ja *myrsky* puolestaan edusosana ja näistä syntyvän sanan voidaan katsoa kuuluvan myrskyn kategorian alle. Oppijan kirjoittama sana on hyvä esimerkki siitä, miten helppoa suomen kieleen on keksiä uusia sanoja nimenomaan yhdistelemällä niitä toisiinsa. Tällaisen sanan kohdalla on kuitenkin myös mahdollista, että oppijan oli tarkoitus kirjoittaa sanat erilleen kahdeksi eri sanaksi, *villi myrsky*.

Mielenjärkytys on oppijan kekseliäs keino kuvata henkilön järkyttyneisyyttä. Suomeksi voidaan yksinkertaisesti vain ilmaista henkilön olevan järkyttynyt, mutta *mielenjärkytys* antaa dramaattisemman vaikutelman tapahtuneesta. On mahdollista, että oppija on käyttänyt tässä hyväkseen omaa äidinkieltään, esimerkiksi englannin kielen *mindblown* on lähellä oppijan keksimää termiä.

Esimerkin 14 *tietokonemiehellä* oppija on tarkoittanut ammattia, jossa työskennellään tietokoneiden parissa, ja esimerkissä 16 *kattotilalla* viitataan ullakkoon. *Kattotilaa* esiintyy jos-sain määrin suomen kielessä, mutta sen merkitys viittaa usein talon ulkopuolella olevaan kattoon. Kielitoimiston sanakirjakaan ei anna sanalle osumia.

Esimerkin 15 osuma *pistetalo* lukeutuu oikeaksi suomen kielen sanaksi ja se löytyy myös kielitoimiston sanakirjasta, jossa sen määritelmäksi annetaan kerrostalo, jossa on vain yksi portaikko. Sana on kuitenkin otettu mukaan myös tähän listaukseen, sillä on epätodennäköistä, että B1-tason oppija tietäisi ja osaisi käyttää kyseistä sanaa. On siis mahdollista, että oppija on siis itse kehittänyt sanan tietämättä sen merkitystä suomen kielessä.

4.5 Johdos

Toiseksi yleisin keino muodostaa suomen kielen sanoja on niiden johtaminen. Johtamisella tarkoitetaan lekseemien muodostamista johtimien avulla. Johdos muodostuu sanavartalosta ja yhdestä tai useammasta johtimesta. (VISK § 155.) Johtamisesta nostan esiin seuraavat esimerkit:

17. Nainen tunti vain lyhyttä *pistämystä*.
18. ennen kaikkea hän rakastaa ihmisiä, tšekkejä, vaikka hänestä on *äkämystyvää* turisteja, joita on kaikkialla keskustassa
19. Siitä lähtinen Charlotte Brontë on ollut tarkastella ensimmäisenä *feminiijana*
20. hän *lähteli* huoneesta
21. Me kolme *apusimme* leikkaamalla nurmen.
22. Olipa kerran nuori tyttö, Liisa, joka oli täynnä *huolellisuuksia*.

Esimerkissä 17 oppija on lähtenyt verbistä *pistaa*, yrityksenään päästä substantiiviin *pistos*. Verbilähtöinen -mUs johdostyyppi on epäproduktiivinen, ja sen tyyppisiä substantiiveja on noin sata suomen kielessä (VISK § 243). VISKin (§ 243) mukaan kyseisen tyyppin sanoista ovat oppitekoisia, merkitykseltään vakiinnutettuja, ylätyyllisiä tai vanhahtavia.

Äkämystyvää on johdettu verbistä *äkämystyä*. On mahdollista, että oppija on yrittänyt tuottaa passiivin partisiippia *äkämystyttävää*. Kyseinen muoto on kuitenkin varsin monimutkainen jopa natiiville kielenpuhujalle, joten ei ole ihme, että opiskelija päätyi tietämättään tekemään muutoksia siihen.

Esimerkin 20 opiskelija on kirjoittanut henkilökuvausta Charlotte Brontëstä. Hän on todennäköisesti hakenut sanaa *feministi* tai jotain siihen viittaavaa. Oppija on luonut käyttämänsä muodon johtimella -jA, jolla tyypillisesti muodostetaan verbeistä tekijän nimityksiä. Tällaisia johdoksia ovat esimerkiksi *opettaja*, *lukija* ja *siivooja*. (VISK §252.) Tässä tapauksessa kantasana on verbin sijaan substantiivi eikä lopputulos ole merkitykseltään tekijä, kuten muut samalla johtimella luodut esimerkit. Esimerkki on kuitenkin oppijan hyvä yritys luoda tarvittu sana.

Esimerkissä 21 oppija on tehnyt frekventatiivijohdoksen verbistä *lähteä*. Suomessa on jo iso joukko frekventatiiviverbejä ja uusiakin luodaan edelleen. Uusia frekventatiiviverbejä ovat esimerkiksi *fiilistellä* ja *retroilla*. (Joki 2010.) *Lähdellä* voisi aivan hyvin olla uusi sellainen.

Esimerkin 22 opiskelijalla on ollut tarkoitus taivuttaa sanaa *auttaa* imperfektin monikon kolmanteen muotoon. Taivutus on oikein, mutta hän on lähtenyt sanasta *apu* verbin *auttaa* sijaan päätyen johdokseen *apusimme*.

Esimerkissä 23 oppija kuvaa tytön olevan *täynnä huolellisuuksia*. Suomen kielessä sana *huolellisuus* on taipunut muoto sanasta *huolellinen*. Tässä esimerkissä oppija on kuitenkin muun tekstin perusteella tarkoittanut sanaa *huoli*, sillä tehtävänantona on ollut kirjoittaa kauhutarina. Tekstissä kerrotaan työstä, joka asuu yksin eikä uskalla nukkua öisin. Tästä syystä *huoli* on todennäköisempi vaihtoehto kuin esimerkiksi *huolellisuus*. Tarkoituksena on ollut johtaa sanaa *huoli* -suus-suffiksilla (vrt. sanat *punaisuus*, *tulisuus*). Tällaisia -(U)Us johtimellisia substantiiveja kutsutaan omaisuudennimiksi. Kyseinen johdostyyppi on produktiivinen ja sellaisia voidaan muodostaa mistä hyvänsä adjektiivista tai partisiipista. (VISK § 175.)

5 TULOKSET JA PÄÄTÄNTÖ

Tutkielmassani olen kerännyt sanoja ICLFI-korpuksesta ja analysoinut niitä neologismin ja sen alakäsitteiden varjolla. Tutkimuskysymykseni kuului, minkälaisia sananmuodostusmenetelmiä B1-tason suomi vieraana kielenä -opiskelijat käyttävät luodessaan neologismeja fiktiivisissä kertomuksissaan. Tutkielmaa hahmotellessani en ollut alkuunkaan varma, esiintyykö B1-tasoisissa teksteissä neologismeja lainkaan. Tutkimus kuitenkin osoittaa, että potentiaalisia uudissanoja esiintyy. Suomi vieraana kielenä -opiskelijat osaavat käyttää luovuuttaan ja hyödyntää suomen kielen sananmuodostuskeinoja kohdatessaan tilanteen, jossa he tarvitsevat jotain tiettyä sanaa, mutteivat tiedä sen suomen kielen vastinetta.

Aineistosta löytyneet osumat jaoin kuuteen eri ryhmään. Ryhmiä olisi voinut olla enemmänkin, sillä uudissanoja voidaan luoda lukuisin eri tavoin. Esimerkiksi nyt johdosryhmään kuuluva *feminiijana* olisi voinut muodostaa erillisen lainasanojen ryhmän. Eniten teksteissä esiintyi johdostyyppisiä tilapäismuodosteita. Toiseksi eniten yhdyssanoja, taivutuksellisia muotoja ja tuntemattomia sanoja. Pienimmät ryhmät olivat merkityksen laajentuminen ja kirjoitusvirhe. On mielenkiintoista, miten tuntemattomia sanoja esiintyi niinkin paljon. Toisaalta ei kuitenkaan ole yllättävää, että oppijat kokeilevat ja niin sanotusti leikittelevät kielellä etsien oikeita sanoja ja muotoja, toisinaan siinä onnistumatta. Tuloksena on lukijalle tuntemattomia sanoja.

Kielenoppimisen kolme eri tekijää, sujuvuus, tarkkuus ja kompleksisuus ovat havaittavissa tutkimuksen tuloksissa. Oppijoiden tulee vähitellen ymmärtää kielen rakenne, jotta he pystyvät tuottamaan uutta kieltä niin sanotusti oikein, ainakin merkityksen kannalta. (Martin 2003: 84.) Osa aineiston sanoista oli jokseenkin sattumanvaraisesti tuotettua, mutta tilapäismuodosteista voidaan havaita, että oppijoilla on resursseja kielelliseen ja siten myös sanastolliseen luovuuteen.

Vaikka yhdyssanat ja sanaliitot ovat mm. Erosen (2007: 31) mukaan yleisin tapa luoda sanoja, tämän tutkimuksen tulokset osoittavat johtamisen olevan yleisempi keino. Tähän kuitenkin vaikuttaa myös osumien manuaalinen poiminta ja pieni otanta. Johtamisen yleisyys ei kuitenkaan ole yllätys, sillä useimmiten sanojen johtaminen suomen kielessä on uutta opiskelijoille ja sitä harjoitellaan paljon. Lisäksi johdokset ovat siitä yksinkertaisia, että oppijan täytyy tietää vain jokin sana ja johdin tilapäismuodosteen tekemiseksi.

Kirjoitusvirheellisten muotojen erottaminen mahdollisista uudismuodosteista oli paikoitellen haastavaa. Virheellisten muotojen ja neologismien eroa voisi kuitenkin tutkia myös

enemminkin. Uudissanojen luomiselle on sääntöjä, mutta virheellisten muotojen osittainen vaikiintuminen kieleen, erityisesti puhekieleen, ei ole täysin mahdotonta. On kuitenkin selvää, että jo B1-tasolla oppijoilla on tarpeeksi valmiuksia olla luova kielen kanssa ja luoda tarpeeseen oma sana, mikäli hän ei jotain tiettyä sanaa osaa tai muista, tai mikäli sanaa ei ylipäättään ole vielä suomen kielessä.

Oppijansuomen neologismien tutkimusta voi laajentaa moneen eri suuntaan. Esimerkiksi useampaan taitotasoluokkaan laajentaminen olisi mielenkiintoista. A-taitotasolla osumia olisi kuitenkin luultavasti tätäkin vähemmän, sillä kielen ymmärtäminen ei ole vielä tarpeeksi kehittynyttä. C-tasolla tai jo B2-tasolla oppijat saattavat olla jo luovempia kielen kanssa, kun säännöt on opittu ja niitä voidaan tietyssä määrin yhä enemmän soveltaa omassa kielenkäytössä.

Lisäksi pidemmissä vapaamuotoisissa teksteissä oppijan luovuus saisi enemmän tilaa. Tässä käytetyn korpuksen tekstit olivat melko lyhyitä, mutta pitää myös muistaa se, ettei kielen opiskelun alkuvaiheessa välttämättä pysty vielä tuottamaan kovinkaan suurta määrää tekstiä kerralla. Oppijoiden luovuutta ja mielikuvitusta olisi varmasti kannattavaa hyödyntää laajemminkin suomi toisena ja vieraana kielenä -opinnoissa. Omien tarinoiden kirjoittaminen pakottaa kielen käyttöön, mutta oppijoille voitaisiin myös antaa mahdollisuuksia olla luovia sanaston kanssa.

Myös muunlainen aineisto voisi antaa tarkempia ja kattavampia tuloksia. Korpuksen käyttö antaa mahdollisuuden suureen aineistoon, mutta tässä tutkimukselle olisi varmasti myös hyödyllistä kuulla perusteluja oppijoilta itseltään. Pienempi, mutta yksityiskohtaisempi aineiston tarkastelu voisi antaa uutta näkökulmaa tutkimukseen. Vaihtoehtoisesti myös korpustutkimus virhekoodeja käyttämällä toisi mahdollisesti laajempia tutkimustuloksia. Tällöin kuitenkin merkityksen laajentumia olisi vaikea huomioida tutkimuksessa.

Neologismit eivät ole tavanomainen ilmiö suomea vieraana kielenä opiskelevien teksteissä, mutta niitä kuitenkin esiintyy silloin tällöin. Varmaa on, että suomen kielen oppijat osavat olla kekseliäitä uuden kielen opiskelun parissa. Natiiveihin verrattuna heillä on erilainen näkökulma kieleen yleisesti ottaen, mikä antaa työkaluja kielen tarkasteluun tavalla, johon äidinkielenään sitä puhuvat eivät tavallisesti pysty. Ei siis olisi mahdotonta kielen oppijalta luoda uutta sanaa kieleen. Tämänkin tutkielman aineistossa esiintyy hyviä ehdokkaita virallisiksi uudissanoiksi, jotka tarvitsisivat vain mahdollisuuden levitä laajemmalle kielen puhujien keskuudessa.

LÄHTEET

- Dal, Georgette & Namer Fiammetta, 2018: Playful nonce-formations, creativity and productivity. – Arndt-Lappe Sabine, Braun Angelika, Moulin Claudine & Winter-Froemel Esme. *Expanding the Lexicon* s. 203–228. Berlin, Boston: De Gruyter.
- Eronen, Riitta 2007: *Uudissanat rötösherrasta salarakkaaseen*. Keuruu: Otava.
- Huttu-Hiltunen, Maria 2017: *Joka-, mikä- ja kuka-relatiivikonstruktioiden virheet virolaisten suomenoppijoiden kirjoitelmissa*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.
- Hyvärinen, Irma 1995: Suomen ja saksan sananmuodostus vertailun kohteena. Minna-Riitta Luukka, Aila Mieli-käinen & Paula Kalaja (toim.) *Kielten kuulossa. Kielitieteen päivät Jyväskylässä 5. ja 6.5.1995* s. 193–204. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Häkkinen, Kaisa 2006: *Mistä sanat tulevat*. Vaajakoski: Gummerus.
- Ivaska, Ilmari 2015: *Edistyneen oppijansuomen konstruktiopiirteitä korpusvetoisesti: Avainrakenneanalyysi*. Väitöskirja. Turun yliopisto.
- Jantunen, Jarmo 2011: Kansainvälisen oppijansuomen korpus (ICLFI): typologia, taustamuuttajat ja annotointi – *Lähivördlusi. Lähivertailuja*. 21. s. 86–105.
- Joki, Leena 2010: *Fiilistellen*. – *Kielikello* (2)
- Kajander, Mikko 2013: *Suomen eksistentiaalilause toisen kielen oppimisen polulla*. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.
- Kallionranta, Otto 2009: *Paljon-verbin kollokointi oppijansuomessa – korpusvetoinen tutkimus*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.
- Kenny, Dorothy 2001: *Lexis and Creativity in Translation: A Corpus-based Study*. St. Jerome Publishing. Manchester.
- Keränen, Tuula 2019: *Modukset suomea vieraana kielenä opiskelevien teksteissä*. Maisterin tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- Kotimaisten kielten keskus 2021: *Uudet sanat*. – https://www.kotus.fi/sanakirjat/kielitoimiston_sanakirja/uudet_sanat 3.4.2021
- Korhonen, Riitta 2020: Muumejen saareja: Yleiskielitalkoiden satoa. – *Kielikello* (3)
- KS = Kielitoimiston sanakirja. Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 35. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. – <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/> 10.4.2021
- Kuuluvainen, Helena 2015: *Fraseologiset virheet kansainvälisessä oppijansuomen korpuksessa*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.
- Käkelä, Ida-Roosa 2017: *Tilapäismuodosteet ja niiden kääntäminen*. Itä-Suomen yliopisto.
- Majuri, Elina 2008: *Neologismit 2000-luvun suomen ja venäjän yleiskielessä: Lehtitekstiaineistoon pohjautuva tutkimus*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.
- Martin, Maisa 2003: Kieli on kuin lammikko – johdatusta toisen kielen oppimiseen. – Leena Nissilä, Heidi Vaarala & Maisa Martin (toim.), *Suolla suomea: Perustietoa maahanmuuttajien suomen kielen opettajille* s. 75–89. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto.
- Martin Maisa 2003: Kun pitää oppia suomeksi. – Leena Nissilä, Heidi Vaarala & Maisa Martin (toim.), *Suolla suomea: Perustietoa maahanmuuttajien suomen kielen opettajille* s. 61–71. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto.
- McEnery, Tony & Hardie, Andrew 2012. *Corpus linguistics: Method, theory and practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nissilä, Leena 2003: ABC – hakusanoja maahanmuuttajien opettajille. – Leena Nissilä, Heidi Vaarala & Maisa Martin (toim.), *Suolla suomea: Perustietoa maahanmuuttajien suomen kielen opettajille* s. 61–71. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto.
- Opetushallitus 2020a. *Suomi toisena kielenä -opetus*. – <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/suomi-toisena-kielena-opetus> 5.4.2020
- Opetushallitus 2020b. *Kehittyvän kielitaidon tasojen kuvausasteikko*. – <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/kehittyvan-kielitaidon-tasojen-kuvausasteikko> 5.4.2020
- Puro, Tarja 2002: *Suomi toisena kielenä -oppijan verbien kehittyminen alkeiskurssilla*. Lisensiaatintyö. Jyväskylän yliopisto
- Penttinen, Kati 2010: Voisitko apua? Suomi toisena kielenä -oppijoiden sananmuodostustaitojen jäljillä. Maisterin tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos.
- Räikkälä, Anneli 1995: Suomi toisena kielenä ja suomi vieraana kielenä. – *Kielikello* (2)
- Silfverberg, Leena 1993: Mitä on suomi vieraana kielenä? *Virttäjä* 97 (2) s. 245–252.
- Spoelman, Marianne 2013: *Prior linguistic knowledge matters: The use of the partitive case in Finnish learner language*. Väitöskirja. Oulun Yliopisto.

Tieteen termipankki 2020a: *Kielitiede:uudissana*. <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:uudissana>
20.2.2020

Tieteen termipankki 2020b: *Nimitys: tilapäismuodoste* <https://www.tieteentermipankki.fi/wiki/Nimitys:tilapäismuodoste> 20.2.2020

VISK = Auli Hakulinen, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heinonen ja Irja Alho
2004: Iso suomen kielioppi. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. – <http://scripta.kotus.fi/visk>
2.4.2021.

Aineistolähde

Kansainvälinen oppijansuomen korpus (ICLFI).

LIITE

me kolme <i>apusimme</i> leikaamalla nurmen	taivutus
menimme autolla Madridiin syömään päivällistä Cafe Central kahvilaan, jossa soiti Uruguay-Argentalainen jätt-bändi, mutta me <i>emme raski</i> sitä, ja läksimme kävelemään	uudelleenkäyttö
Siitä lähtinen Charlotte Brontë on ollut tarkastella ensimmäisenä <i>feminiijana</i>	johtaminen
Hänen valintansa: vaaleat <i>luomahousut</i> ja lyhythihainen valkoinen paita	kirjoitusvirhe
Hän voi huomata että joku nauroi <i>hiljaasti</i> kun hän tuli sisään	taivutus
Tunnelma on vähän <i>hoidassa</i>	tuntematon
Baari ei ole tyhjää, on täynnä savu ja <i>äänekääntä</i> , tarjoilija ei ole.	taivutus
Anssi saa <i>mielenjärkytyksen</i> .	yhdyssana
Anssilla on pieni asunto kolmaksella kerroksella <i>pistetalossa</i> .	yhdyssana
Mutta nyt, tarinassamme, <i>alkataan</i> puhua Yrjöstä.	taivutus
Muun muassa hän <i>pisi</i> rikkomasta ladet / hän joskus <i>pisi</i> parempana meluta	kirjoitusvirhe
Muun muassa hän <i>pisi</i> rikkomasta <i>ladet</i>	taivutus
minä näytän kaupungin <i>teegin</i> sillasta	tuntematon
hitaasti meni <i>poraa</i> portaina ylöspäin	tuntematon
Ja hän tapasi mummoa, joka <i>pitäsi yhtä</i> puukon kanssa	uudelleenkäyttö
On yö ja on <i>villimyrsky</i> salamien kanssa	yhdyssana
Nainen tunti vain lyhyttä <i>pistämystä</i>	johtaminen
ennen kaikkea hän rakastaa ihmisiä, tšekkejä, vaikka hänestä on <i>äkämystyvää</i> turisteja, joita on kaikkialla keskustassa	johtaminen
Olipa kerran nuori tyttö, Liisa, joka oli täynnä <i>huoellisuuksia</i> .	uudelleenkäyttö
Minun honeeni on <i>kattotilassa</i>	yhdyssana
Monet <i>paletaan</i> kynttilää joiden kotin edessä ja hautausmaalla	kirjoitusvirhe
hän <i>lähteli</i> huoneesta	johtaminen
Minä siirtyisin <i>varilla</i> yhdeltä paikalta muulle paikalle	kirjoitusvirhe
Sergei on ammatiltaan <i>tietokonemies</i>	yhdyssana
Minun <i>lemmikki tila</i> on keittiö, koska pidän ruuanlaitosta	uudelleenkäyttö
Lattian peittää <i>ripsillä</i> päällystetty sirullinen matto	tuntematon
Lattian peittää <i>ripsillä</i> päällystetty <i>sirullinen</i> matto	kirjoitusvirhe
Hän on äidin sylissä, hankautunut vaaleanpunaiseen <i>kanteen</i>	tuntematon